

NŮŽ VE VODNÍ ZÁCHRANĚ

JAROMÍR PARTIGO LOSKOT

1. Úvod

Takový běžný předmět v životě jako je nůž. Předmět, nad kterým se běžně člověk nezamýšlí. Ale někdy přichází okamžiky, kdy funkční nůž má cenu nad zlato. Cenu, která zachraňuje i život.

Příběh první - z hor:

Během chvíle se změnilo počasí k horšímu. Dvě horolezecké dvojice jsme ve větru balancovali na úzkém hřebínku a byli obklopeni houstnoucí vánicí, která nám znemožňovala orientaci. Rozhodli jsme se pro rychlý ústup zpět ve vlastních stopách a ve známém terénu. Vytáhl jsem horolezecký plochý popruh a odřízl kus potřebný ke zřízení slanění. Na zatavení konce zbylého popruhu zapalovačem nebylo ani pomyslení. V silném větru i ploché smyčky hozené přes rameno vlály vodorovně. Po laně sestoupil první a pak přišla řada na mne. V půli mé cesty dolů ale nehlídaný vlající volný konec (zkráceného a nezataveného popruhu) byl zatažen do slaňovací osmičky a páral se jako svetr. Rázem mne zastavil chuchvalec vláken. Nezbylo mi nic jiného než se zajistit na laně Prusíkovým uzlem a uvolnit se ze slaňovací osmy. Pak jsem znovu musel sejmout batoh a najít ve víku nůž, abych s hodně zmrzlými prsty začal pomalu vyřezávat zablokovanou slaňovací osmu.

Příběh druhý - z řeky:

Jistý Standa s partou sjížděl zahraniční řeku a přešel místo domluveného srazu celé skupiny. Se svojí partnerkou Zuzkou vjel do nepřehledné peřeje, kde se zvrhli. Následovaly dramatické chvíle, když se zapletl do lana volně pohozeného na dně plavidla. Zachránila jej právě partnerka, která za ním skočila zpět do řeky a přestože byla otlučená o kameny, stačila ještě svým nerozlučným zavíracím nožem přeříznout lano omotané kolem nohou svého přítele.

Příběh třetí, čtvrtý a pátý – z řeky:

Sjížděli jsme tenkrát Čerťáky na tříválcové Matyldě. Chyba byla ve špatném nájezdu do Škvíry, takže jsme narazili do kamene a převrátili se. Pod Škvírou stála další Matylda, ze které nám na pomoc hodili záchranný pytlík. Před šestnácti lety, pokud měl někdo házečku, se jednalo o domácí výrobu. Místo plovoucího lana se používaly různé popruhy. Popruh ve vzduchu vytvořil smyčku a ta se snesla Bartákově kolem hlavy na krk.

Bravurně jsme projeli Tösener Schlucht na Innu. Na poprvé to byl nádherný zážitek. Jenže podle zákona schválnosti znáte to. V další peřeji si nás vychutnal šikmý válec, který byl schován za velkou vlnou. Místní raftaři toto místo nazývají Flipper. Mnozí z nich v ten den se svými klienty pod Flipperem také zaplavali. Po naší havárii jsem se držel lana na boku a lovil kolem sebe poztráčená pádla. Ovšem z jedné házečky, nyní zpracovávané divokou vodou pod plavidlem, se uvolnilo lano. A to se mi zamotalo kolem nohou.

V uvedených případech to dopadlo nakonec dobře. Bartákově se podařilo rukama sejmout škrťací smyčku, nůž u sebe neměl. Ani já jsem nakonec nůž použít nemusel. I když jsem ho měl na vestě, podařilo se mi jednou rukou lano svírající obě nohy sundat. Ale posuďte případ třetí. V něm by možná nůž pomohl.

Jedná se o jednu z prvních velkých nehod českých vodáků v Rakousku počátkem devadesátých let minulého století. Měla tři mrtvé. Posádka dvou plavidel sestavených z válců pro nafukovací haly se dopustily na Ötztaler Ache řady chyb. Obě vjely do nesjízdného kataraktu. První plavidlo se převrátilo. Druhá posádka o chvíli později náhodou projela. Kamarád Bocman, který byl v posádce převrženého voru, mi o pár dní později vyprávěl, jak jeden z kluků zůstal nohou zamotaný pod plavidlem. Nešťastník se zoufale snažil vytáhnout přes krajní válec voru, aby se nadechl. Bocman se snažil mu podržet hlavu nad vodou. Ale v pětkové vodě to bylo nad jeho síly. Tenkrát své vyprávění zakončil úvahou, že kdyby měl u sebe nůž, pokusil by se krajní válec propíchnout, aby nešťastník mohl horní polovinou těla nad vodu. Třeba by to tak vyšlo, ale chyběl ten nůž.

1.1. Jaký vybírat nůž

Pro nouzovou situaci v můžeme použít **nože**:

- **otevřené** (čepel je s rukojetí spojena v jeden celek , otevřenými noži jsou např. nože kuchyňské, útočné, potápěčské, lovecké dýky)
- **zavírací** (nože se sklopnou čepelí, která se po uzavření celá skryje do rukojeti - do stěnek)
- **výsuvné** (čepel je skryta v rukojeti a vysouvá se tlakem palce na podélně suvné tlačítko - většinou se jedná o různé pracovní nástroje k řezání materiálů v řemeslných profesích, slabá čepel má bohužel ulamovací hroty).

Nejdůležitější pro nás bude **možnost manipulace v jedné ruce** a bezpečnost při ní.

A samozřejmě je nutné pohlížet na zákony země, ve které hodláte provádět svoji vodáckou činnost.

Poznámka autora: Zcela určitě pozor na Ruskou Federaci a státy bývalého Sovětského svazu a Velkou Británii. Zejména Ruská Federace vyniká nepřehledností a nejasností zákonů. V obchodě s loveckými nebo rybářskými potřebami si s klidným svědomím můžete zakoupit takovou nebezpečnou zbraň jako je speciální mačeta jednotek Specnaz prodávaná pod názvem záchranářská sekera. Ale na kvalitní otevřený nůž, zejména lovecký, či kvalitní zavírací nůž s delší čepelí se vztahuje zbrojní zákon.. Zejména milice na letišti a celníci na přechodech mohou využít „podivností“ v zákonech, aby se pod záminkou zadržení chladné zbraně sami obohatili. Totéž můžeme očekávat od nejbližšího satelitu jakým je Bělorusko.

Z "otevřených nůžů" pro záchranu a nouzovou situaci připadají v úvahu :

- **Krátká lovecká dýka**, pro kterou si majitel zhotoví ze silonového popruhu pouzdro s možností upevnění na plovací vestu nebo opasek . Určitou nevýhodou takové dýky pro řezání v krizové situaci je jednostranné ostří. A podle zákona schválnosti v situaci pod stresem na přeříznutí lana postižený použije hřbetní stranu. Zde je vhodnější otevřený nůž s oboustranným ostřím (ale s nebezpečím pořezání sebe nebo okolí).

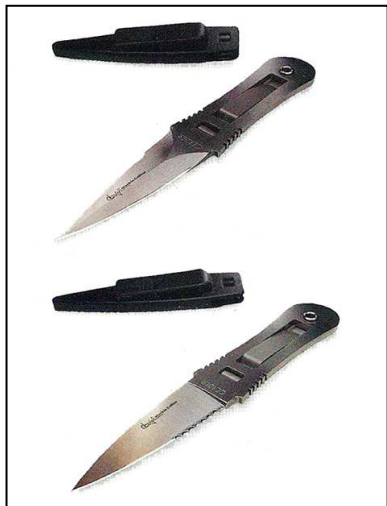
obr. 1

Otevřený nůž - v tomto případě malá lovecká dýka s jednostranným ostřím v pouzdře domácí výroby. Jako pojistka proti vypadnutí byly autorem provedeny dva druhy. Jeden kolem vlastní rukojeti a druhý (horní) šikmo přes plechovou zarážku. Lícová stěna pouzdra je dvojitá a skrývá destičku z novoduru, aby nedošlo k prohýbání a proniknutí ostré špičky materiálem popruhu.

Pouzdro je dvěma řemínky upevněno na plovací vestu ve dvou bodech.

- **Potápěčský nůž**, ke kterému výrobci až na výjimky dodávají k noži i plastové pouzdro. V něm je mnohdy nůž jištěn tlačítkovou pojistkou proti vypadnutí. Při použití na plovací vestě ale stačí se hrudníkem přimáčkout třeba o boční válec (při vylézání z vody do raftu) a tlakem na pojistku se nůž uvolní a rychle ztratí. Protože pro lepší úchop se nože na plovací vestě upevňují rukojetí dolů, ztráta nože je takto jistá a neodvratná. (Upevňování potápěčského nože na nohu, jak to dělají potápěči, je v případě jízdy v kajaku nebo kanoi nesmyslné. Člověk zašprickovaný v lodi nemá na divoké vodě nůž po ruce. V raftu s nožem na noze může snadno uváznout v některém laně nebo poutku.)

- **Speciální nože** určené pro vodní sporty jako je například nůž **Rivermaster** nebo nůž **River Shorty**, který je vyroben se záměrně ztupenou špičkou, aby při manipulaci ve vodě nemohlo dojít k pobodání okolí. Plastové pouzdro má i klips pro upevnění do plastového úchytu na hrudníku moderní plovací vesty. Při pořizování však musíte zvážit (ne)existenci pojistky proti samovolnému vypadnutí. Tyto nože jsou výrobcem – americkou firmou Gerber určeny speciálně pro vodní sporty

obr. 2

Nůž **Rivermaster** (nahore) a **Single-edge River Knife** (dole) mají zajímavě vyřešenu pojistku proti vypadnutí z pouzdra. Jedná se pružinu v rukojeti, která ohybem zapadá do výřezu v plastovém pouzdru. Při vyjímání se podle uložení buď zmáčkne pružina palcem shora nebo naopak ostatními prsty odspodu.

Dle zkušenosti autora je v obou případech věnovat pozornost zasouvání nože do pouzdra, tak aby záhyb pružiny zapadl do otvoru plastového pouzdra. Pokud budete zvyklí vymačkávat pružinu při vytahování nože prsty od ukazováčku po prsteník, to jest tlakem od těla, může dojít ke ztrátě nože při skoku do vody. Nůž s pouzdem totiž není pevně přitištěn k plovací vestě, nýbrž rukojet (i pro lepší úchop) od vesty odstává. Při skoku po nohou do vody při dopadu na hladinu tlak vody vymáčkne pružinu a nůž z pouzdra vypadne sám. Pojištění lze řešit přivázáním nože na provázek upevněný koncem na vestě. Ovšem ten provázek vám může pak v některých případech překážet.

Zatím co nůž Rivermaster má oboustranné ostří – jedno klasické a druhé vlnité, tak Single-edge River Knife má pouze jednostranné ostří a to ještě z poloviny klasické a z poloviny pilkovité.

Obr. 3

Gerber River Shorty má záměrně zbroušenou špičku, takže je omezeno nebezpečí bodnutí jiné osoby při manipulaci ve vodě. Ovšem také nemá žádnou pojistku proti vypadnutí kromě výstupků na rukojeti, které zapadají do otvorů v plastovém pouzdře. Pokud bude nošen na vestě rukojetí dolů, hrozí nekontrované vyklouznutí. Ostří je pouze jednostranné a to ještě něco mezi pilkovitým a vlnitým.

Pilkovitá ostří jsou vhodná pro řezání tvrdých materiálů. Naopak u měkkých materiálů jako mohou být popruhy se zoubky mohou zaseknout za jednotlivá vlákna a řez tím ztížit.

Pilkovitá či vlnitá ostří ovšem vyžadují další ostřicí doplňky či přímo speciální pilničky.

Ovšem otevřené nože vzhledem k mínění naší "civilizované" veřejnosti (po staletí masírované různými represemi vůči zbraním) budete volně nosit opravdu jen v přírodě. V „civilizaci“ je nositel "otevřeného nože" v pouzdře na opasku nejen podezřelý ale považován i paradoxně za člověka myslí poněkud mdlé. Na rozdíl od země, kde nůž v pouzdře na opasku je znakem pracujícího a tedy i muže hodného úcty. (Stačí se podívat na severské státy.)

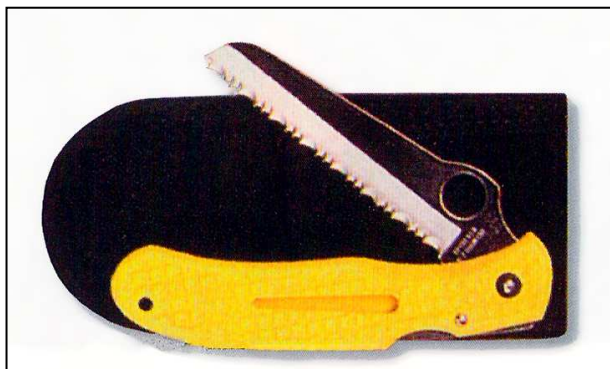
Jednou nejdůležitějších podmínek pro **zavírací nůž** používaný v nouzové situaci a tedy i ve vodní záchraně je **možnost ovládnutí otevírání jednou rukou**. Tuto podmínku splňují nože označované v příslušné odborné literatuře jako **streetfighters**. Poznáte je podle otvoru v čepeli nebo podle kolíčku na čepeli umožňujícího pohotovému otevření jednou rukou. Tvar otvoru (kruhový nebo vajíčkového tvaru apod.) v čepeli závisí na výrobcu. Plastová rukojeť u lepších výrobků má navíc kovový klips, kterým lze nůž upevnit v kapse kalhot. Dříve byl klips plastový, vcelku s tělem střenky, ale dříve nebo později praskl. Plastový klips mají právě levné kopie. (U každého slušnějšího výrobku najdete skoro vždy jeho asijskou kopii.)

obr. 4

Nůž s otvorem v čepeli k otevření palcem ruky. V tomto případě se jedná o levný nůž vyrobený v neznámé asijské zemi. Původně měl pilkovité ostří, které ovšem autor zbroutil na ostří klasické.

Firma Spyderco dala na trh již v roce 1982 nůž Mariner C 02 určený pro jachtaře a vodáky, který je kompletně z nerezových materiálů a má zaoblený hrot (s klopenou špičkou), aby nedošlo k již uvedenému pobodání osob nebo propíchnutí raftu. Navíc je zaoblený hrot (viz **obr. 5**) vynikající tam, kde musíme postiženého urychleně osvobodit z oblečení, například při potřebě neodkladného zahájení kardiopulmonální resuscitace. Nehrozí při spěchu pořezení.

obr. 5

Nůž nyní i se žlutým provedení rukojeti je veden také jako **Spyderco Rescue Knife**. Otvor v čepeli určený k otevření palcem převzaly pak i další významní výrobci nožů pro práci, hobby a volný čas.

obr. 6

Obdobou otvoru v čepeli je možnost otevření palcem držící ruky zatlačením na kolíček vyčnívající z čepel. U solidnějších výrobců je možné kolíček vyměnit (vyšroubováním) ze strany na stranu podle přednostně používané ruky.

Palec pravé ruky oporou o kolíček otevírá čepel. Všimněte si mezi stěnkami zoubkované součástky. Jedná se kyvnou destičku neboli „liner lock“. Až bude čepel v koncové pozici, destička se vyhne do prostoru mezi stěnkami a zajistí čepel proti sklopení.

V tomto případě se jedná o kvalitní lovecký zavírací nůž s čepelí z dobré oceli. Na kvalitě výchozího produktu totiž závisí kvalita ostří – zda bude mít výdrž či se rychle ztupí.

U zavíracích nožů namáhaných při nouzových činnostech je důležitá **přítomnost pojistky proti samočinnému sklopení čepele**. Pojistky klasických zavíráků se většinou nachází **na hřbetu rukojeti**. Pro uzavření jsou pro méně zručné osoby nutné obě ruce. Druhou možností je tzv. **liner lock** - kyvná destička (pružina) ze strany opačné hřbetu. Ovšem při zavírání, kdy palec vytlačuje „liner lock“ a hřbetem čepele tlačíme o tělo nebo předmět, také hrozí pořezání palce.

obr. 7

Čepel zavíracího nože je v konečné pozici a je zajištěna „liner lockem“ proti sklopení.

V tomto případě se jedná o výrobek z levné asijské produkce, který autor dostal k posouzení. Ztráta levného nože tolik nezamrzí jako utopení nože za cenu v řádu stovek či tisíců korun. Ovšem **levné asijské produkce** (které navíc bez skrupulí kopírují nápady renomovaných výrobců) **jsou z méně kvalitních materiálů a navíc s konstrukčními chybami**. U tohoto nože autor již při prvním pohledu zjistil, že po sklopení čepele mezi střenky ostří dosedá na vnitřní stranu hřbetu kovové střenky. Při styku tedy dochází k tupení ostří. Toto si kvalitní výrobci hlídají a dbají, aby mezi ostřím a vnitřní stranou hřbetu rukojeti po uzavření byla příslušná mezera.

I gumové bočnice proti skluzu byly velice špatně nalepeny – počínající odchlípení je patrné.

Dnešní značkoví výrobci nabízí nože s různými typy ostří. Základní a nejrozšířenější je ostří klasické - bez záměrně udělaných zoubků. Výrobci nabízí i nože, u nich čepel má **klasické ostří** z části a zbytek **ostří** je **pilkovité** nebo **vlnité** nebo dokonce "ostří nové generace" s jedním velkým a dvěma malými výbrusy. Ovšem k "ostří nové generace" potřebuje také speciální přípravky pro broušení. To je zase pro dlouhodobé použití mimo dosah civilizačních vymožeností velkým záporem. Proto raději nehleďte na podbízivou reklamu, která vám nabízí odříznutí lana síly několika centimetrů jedním sekem. Naopak zoubky na ostří při řezání měkkých lan se zasekávají o vlákna řezaného materiálu. A pokud se vlastní chybou pořežete, zoubkovité ostří vám (na rozdíl od hladkého řezu klasickým ostřím) okraje rány potrhá.

Při výběru nože hraje velkou roli **možnost zajištění na provázek proti ztrátě**, tedy výskyt vhodného otvoru v rukojeti.

Jak vidíte, není nůž jako nůž. Můžete mít ten nejlepší armádní důstojnický zavírací nůž ze Švýcarska doplněný mnoha dalšími želízky, šroubováčky a párátky do zubů, ale pokud není při náročných činnostech okamžitě dosažitelný a manipulovatelný jednou rukou, schovejte si takový do balíčku poslední záchrany. **Pro vodní sporty a horské sporty spojené s lanovou technikou Váš nůž musí být okamžitě dosažitelný** (tedy v dosahu ruky, kterou píšete a vykonáváte většinu dalších činností) **a zajištěný proti ztrátě**.

1.2. Další sečné a řezné nástroje

Kromě nožů pro některé situace potřebujeme nástroje na řezání a sekání.

Na **obr. 8** je vpravo nahoře nástroj, který se k nám před cca patnácti lety v několika exemplářích dostal z rozpadajícího se ruského impéria. Údajně se jedná o **záchrannářskou sekeru**. Rukojeť je dutá pro uložení drobností pro přežití (stejně jako u tzv. "rambo" nožů známých z akčních filmů). Hřbet čepele má

dvě řady pilovitých zubů. Po zbytku obvodu čepele je pak ostří. Pravděpodobně tento nástroj sloužil jako předloha výrobcí chladných zbraní Janu Pudovi při zhotovení mačety Comando, která prý je spolehlivým nástrojem nahrazujícím nůž, pilu, sekeru i lopatku. Mačetu Comando český výrobce doplnil svým originálním řešením pochvy, která společně s mačetou slouží ke stříhání drátů. Na rozdíl od ruské předlohy má česká mačeta plochou rukojeť omotanou šňůrou, aby při sekání rukojeť neřezala do dlaně a byla dle článku uveřejněném ve Střeleckém magazínu 1/99 testována příslušníky oddělení výsadkové přípravy a záchrany Vojenské akademie ve Vyškově.

Ruská záchranářská sekerá se osvědčila při prosekávání houští a odvětvování malých stromků.

obr. 8

Pomineme-li zavírací nůž, podívejme se na „záchranářskou sekeru“ ruské produkce a skládací pilku. Obojí pomůcky jsou poměrně skladné a lze je transportovat v omezeném prostoru dnešních kajaků i singlkánoí.

Ostří zubů u **skládací pilky** je uděláno tak, aby řezalo pouze při tahu k sobě. Při odtlačování zuby nezabírají, takže není třeba překonávat odpor. Důvod je také v síle listu, který by se mohl ohnout. Protože zuby zabírají pouze v jednom směru, je řezání pomalejší.

Pro řezání větví a slabších kmínků je vhodná **zavírací pila** - viz **obr. 8**. Je skladná a lehká. Vhodná i pro několikačlenné výpravy do divočiny. Proti sklopení čepele - listu slouží pojistka, jejíž systém může být u každého výrobce jiný.

Zajímavou pomůckou je plastový hák s rukojetí, kde v ohybu jsou umístěny dvě řezací čepele – viz **obr. 9**, uváděný také jako **řezačka na šňůry**.

obr. 9

U slabších provazů a úzkých popruhů je použitím této pomůcky odstraněno nebezpečí nechtěného pořezání partnera či propíchnutí nafukovacího člunu při manipulaci ve vodě.

Bývá často užíván lidmi věnujícími se tzv. kitesurfingu (kiteboarding). V menší verzi je tato řezačka na šňůry zasunuta do pouzdra z neuprenu (pružný materiál, který hák obejme a nedovolí vypadnutí) upevněného na plovací vestě. Kitesurfing spočívá v jízdě na plováku menším než je klasické windsurfové prkno, ovšem surfer je tažen drakem. Protože je s drakem spojen množstvím šňůr, hrozí zamotání do nich.

Poznámka autora: Slabé šňůry (třeba koníčkovací u kanoe) jsou vůbec nebezpečným prvkem. Vraťme se například k druhému příběhu. Nebo k nehodě, kterou vyprávěl kdysi na kurzech zakladatel Vodní záchranné služby ČČK Jeroným Řepa. Šlo o zvrhnutí na mírně tekoucí vodě, kdy se jeden z vodáků zamotal do koníčkovací šňůry. (Koníčkovací šňůra je dlouhý provaz spojující před a zad kánoe při tažení plavidla proti proudu nebo spouštění přes jinak nesjídný jez.)

Bez patřičného cviku je ale každý nástroj k ničemu.